

ВІДГУК

**офіційного рецензента – кандидата юридичних наук, доцента
Фіалки М. І. на дисертацію Язан Н. С. «Кримінологічна діяльність
підрозділів ювенальної превенції: особливості реалізації повноважень під
час воєнного конфлікту», подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю
081 «Право»**

Актуальність теми, обраної для дисертаційного дослідження.

Проблеми злочинності серед неповнолітніх і засобів протидії їй у сучасних умовах залишаються одними з найскладніших та найактуальніших викликів для української держави. Підрозділи ювенальної превенції, які відіграють вагомую роль у системі правової охорони дитинства, повинні не лише забезпечувати виконання наглядових функцій, а й реалізовувати здатність держави та суспільства протидіяти злочинності. Водночас кримінологічна складова діяльності таких підрозділів досі недостатньо оцінена як у науковому дискурсі, так і на практичному рівні.

Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах воєнного конфлікту, який призводить до глибоких соціальних потрясінь і порушення базових прав дітей. Втрата близьких, оселі, пережиті травми, відсутність стабільного середовища та постійний стрес формують високі ризики втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність, роблячи їх уразливими до впливу кримінального середовища та організованих злочинних груп.

У таких обставинах роль підрозділів ювенальної превенції стає ключовою у процесах попередження криміналізації дітей, забезпечення їх правового й соціального захисту, а також сприяння їхній реабілітації та ресоціалізації. Це об'єктивно зумовлює необхідність удосконалення кримінологічної діяльності відповідних підрозділів на науково обґрунтованій основі, що потребує комплексного дослідження з урахуванням сучасних теоретичних підходів, методологічних засад і практичних викликів.

З огляду на викладене, дисертаційне дослідження Н. С. Язан є надзвичайно актуальним. Незважаючи на важливість порушеної проблематики для всієї правоохоронної системи, у вітчизняній науці спостерігається дефіцит цілісних комплексних праць, які б висвітлювали кримінологічну діяльність підрозділів ювенальної превенції, особливо в умовах збройного конфлікту. Наявність низки нерозв'язаних проблем і методологічних лакун у цій сфері засвідчує необхідність формування нових науково обґрунтованих підходів і практичних рекомендацій.

Таким чином, недостатня розробленість зазначеного напрямку негативно впливає на ефективність протидії злочинності серед неповнолітніх як на загальнонаціональному, так і на регіональному рівнях. Це дозволяє обґрунтовано стверджувати, що тема дисертації Н. С. Язан «Кримінологічна

діяльність підрозділів ювенальної превенції: особливості реалізації повноважень під час воєнного конфлікту» відповідає сучасним науковим запитам і є повністю релевантною для здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Актуальність обраної теми додатково підтверджується її відповідністю положенням державних програм і стратегічних документів, спрямованих на забезпечення прав дітей, запобігання правопорушенням серед неповнолітніх і вдосконалення діяльності правоохоронних органів у цій сфері.

Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені у дисертації Н. С. Язан, мають належний рівень обґрунтованості та відповідають вимогам, установленим до дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Ознайомлення зі змістом дисертації та науковими публікаціями авторки засвідчує чітку структуру роботи, що дало змогу визначити мету, об'єкт, предмет і завдання дослідження, а також здійснити комплексний і глибокий аналіз обраної тематики.

У дослідженні застосовано поєднання загальнонаукових і спеціалізованих методів, що дозволило вирішити низку актуальних теоретичних і прикладних проблем. Результати дослідження мають належне підґрунтя, адже авторкою опрацьовано значний масив наукових джерел, проаналізовано позиції провідних науковців, їх аргументацію, а також запропоновано власні міркування щодо удосконалення законодавчих положень та правозастосовної практики як в Україні, так і за кордоном.

Інформаційна та емпірична база роботи охоплює узагальнені статистичні дані загальнодержавного й відомчого рівнів за 2019–2025 роки, матеріали аналітичного, довідкового й публіцистичного характеру, практику діяльності підрозділів ювенальної превенції, а також результати анкетування працівників цих підрозділів у ряді регіонів (зокрема Одеській, Дніпропетровській, Донецькій та Закарпатській областях).

Отже, наукові положення, сформульовані у дисертації Н. С. Язан, мають достатній рівень аргументованості та можуть слугувати основою для подальших наукових досліджень і практичних рішень у сфері ювенальної превенції, враховуючи її власний досвід роботи у підрозділах ювенальної превенції, під час якої Н. С. Язан організовувала та проводила у якості *тренера та фахівця-інструктора* наступні спеціальні заходи: 29.09.2022 тренінг: «Ненасильницька комунікація як інструмент вирішення конфлікту. Поняття ненасильницької комунікації. Емпатія як інструмент вирішення конфліктів»; 06.10.2022 вебінар «Основи наукометрії»; 09–15.10.2022 тренінги: «Конфлікт – розкриття поняття. Плюси та мінуси конфлікту. Загальна класифікація конфлікту», «Класифікація конфліктів за напрямом, за наповненістю, за способом вирішення, за суб'єктами. Поняття позиції та інтересів у конфлікті», «Ненасильницька комунікація як інструмент вирішення конфлікту. Поняття ненасильницької комунікації. Емпатія як інструмент вирішення конфліктів»; 12.10.2022 тренінг: «Захист прав дитини», «Попередження та виявлення насильства»; 30.11.2022 проєкт «Відновлення та підтримка внутрішньо

переміщених осіб»; 28.02.2023 тренінг: «Психологічні аспекти та особливості виявлення сексуального насильства та постраждалих від зґвалтувань. Особливості зґвалтувань під час війни»; 01.03.2023 тренінг: «Система захисту прав дітей в умовах війни»; 03–05.04.2023 тренінг: «Скажи булінгу – ні»; 06.07.2023 Форум із запобігання та протидії насильству в м. Берегове Закарпатської області; 19–21.07.2023 тренінг для тренерів з психологічної підтримки поліцейських за принципом «Рівний–Рівному»; 22.08.2023 Форум із запобігання та протидії гендерно зумовленому та домашньому насильству; 26.03.2024 тренінг «Особливості роботи з дітьми, які стали свідками насильства»; 13.04.2024 заключний тренінг програми: «Протидія булінгу в шкільному середовищі»; 24.04.2024 презентація проєкту: «Підтримка внутрішньо переміщених осіб (дорослих і дітей) правоохоронними органами на прикладі Закарпатської області» у міжнародній виставці HANNOVER MESSE 2024; 19–27.08.2024 тренінг для тренерів «Універсальний тренінг із психічного здоров'я», 19.11.2024 – Універсальний тренінг із психічного здоров'я для фахівців першої лінії контакту в Дніпровському державному університеті внутрішніх справ.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. У дисертації Н. С. Язан на тему «Теоретико-прикладні засади кримінологічної діяльності підрозділів ювенальної превенції: особливості реалізації повноважень під час воєнного конфлікту» теоретичні узагальнення та емпіричні дані досліджуються на основі використання широкого спектра сучасних методів наукового аналізу. Це забезпечує належний рівень достовірності наукових висновків, положень та практичних рекомендацій. Методологічний інструментарій дослідження дібрано з урахуванням мети, завдань, об'єкта й предмета дослідження, що свідчить про його концептуальну узгодженість та наукову обґрунтованість.

Авторка ефективно застосувала логіко-семантичний, системно-структурний, функціональний, історико-правовий, логіко-нормативний, порівняльно-правовий, соціологічний та інші методи, що дозволило глибоко розкрити сутність основних понять, дослідити організаційні засади та механізми реалізації кримінологічної діяльності підрозділів ювенальної превенції, особливо в умовах збройного конфлікту.

Метою дисертаційного дослідження є аналіз специфіки діяльності таких підрозділів у контексті захисту неповнолітніх у зонах підвищеного ризику, а також формулювання практичних пропозицій щодо вдосконалення профілактичної роботи з попередження правопорушень серед цієї категорії осіб. Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини у сфері діяльності підрозділів ювенальної превенції, а предметом — кримінологічні аспекти їх роботи під час воєнного стану.

Структура дисертації охоплює як теоретичну, так і практичну площини дослідження. У першому розділі розглядається рівень наукової розробки теми, дається дефініція ключових понять, аналізується міжнародний досвід. У другому розділі узагальнено результати практичної діяльності, у тому числі в

межах авторських проєктів, реалізованих у партнерстві з Національною поліцією України, міжнародними та громадськими організаціями.

До вагомих практичних результатів слід віднести реалізацію низки ініціатив, зокрема:

- проєкту «Відновлення та підтримка внутрішньо переміщених осіб», спрямованого на адаптацію дітей-переселенців і протидію булінгу;
- програми «Розкриття особистості», що охоплює роботу з неповнолітніми з девіантною поведінкою;
- пілотного проєкту «Захищене дитинство: реагування та підтримка» у місті Києві, який спрямовано на захист дітей від сексуального насильства, кіберзлочинності та надання їм правової підтримки.

Окремо заслугове на увагу запропонована дисертанткою теоретико-прикладна модель кримінологічної діяльності, яка базується на сучасних підходах до захисту дітей у кризових обставинах і передбачає довготривалу підтримку неповнолітніх, які постраждали.

Результати дослідження пройшли апробацію на наукових і науково-практичних конференціях, що підтверджує активну наукову позицію авторки та практичну значущість напрацьованих матеріалів.

Загалом, дисертаційне дослідження є самостійною, завершеною науковою працею з актуальної тематики, яка поєднує фундаментальні теоретичні розвідки з ефективними практичними напрацюваннями, що мають значний потенціал для подальшого наукового розвитку та впровадження у практику.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження. У цілому, загалом схвально оцінюючи дисертаційне дослідження Язан Н. С., варто окреслити низку зауважень, а також звернути увагу на окремі положення, що викликають певні сумніви або можуть стати предметом наукової дискусії під час захисту роботи:

- для більш логічної структури дисертаційного дослідження було б доречніше згрупувати його у трьох розділах;
- недостатньо висвітлено, на мою думку, така діяльність підрозділів ювенальної превенції як: участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення, провадження діяльності в сфері запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, під час воєнного конфлікту.

В той же час висловлені зауваження характеризують багатоаспектність і складність проблеми, що досліджуються здобувачкою, і яка не потребує свого подальшого вдосконалення, а тому наведені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного Язан Н. С. дослідження.

Наукова новизна дисертаційного дослідження Н. С. Язан полягає в тому, що воно є одним із перших комплексних монографічних досліджень, присвячених аналізу кримінологічної діяльності підрозділів ювенальної превенції в умовах воєнного конфлікту. Використовуючи сучасні методологічні підходи та нормативно-правові засади, здобувачка сформулювала низку

оригінальних наукових положень, які мають важливе теоретичне та практичне значення.

Уперше:

- запропоновано універсальну Модель діяльності підрозділів ювенальної превенції в умовах війни, яка охоплює як механізми захисту неповнолітніх у зонах підвищеного ризику, так і стратегії довготривалої підтримки дітей, які постраждали в тилу;
- реалізовано проєкт «Відновлення та підтримка ВПО», орієнтований на соціальну адаптацію дітей-переселенців, профілактику булінгу, формування толерантності та правової свідомості школярів у Закарпатській області;
- запроваджено проєкт «Розкриття особистості», спрямований на роботу з уразливими категоріями підлітків — правопорушниками, безпритульними тощо.

Удосконалено:

- підходи до розробки міжвідомчих нормативно-правових актів, які регламентують звітність у сфері профілактики правопорушень серед неповнолітніх, забезпечуючи ефективну міжвідомчу взаємодію;
- методологічні засади захисту дітей від сексуального насильства, експлуатації та кіберзагроз в умовах збройного конфлікту, що лягло в основу пілотного проєкту «Захищене дитинство» у місті Києві;
- науково обґрунтовані принципи взаємодії підрозділів ювенальної превенції з іншими інституціями, які опікуються захистом прав дітей, що сприяє підвищенню ефективності діяльності, унеможлиблює дублювання функцій і забезпечує цілісну підтримку;
- підходи до вивчення зарубіжного досвіду функціонування ювенальних служб, зокрема у частині цифровізації, взаємодії з громадами та підтримки сімей у кризових ситуаціях.

Подальшого розвитку набули:

- теоретико-методологічні засади визначення кримінологічної діяльності ювенальної превенції як невід’ємної складової системної роботи Національної поліції, з урахуванням специфіки дій у надзвичайних обставинах, таких як воєнні дії; сформульовано вузьке та широке тлумачення цього поняття, а також розроблено класифікацію джерел, які забезпечують таку діяльність;
- підходи до реалізації принципів правосуддя, дружнього до дитини, зокрема через апробацію пілотного проєкту «Зелена кімната» у низці міст Донецької та Дніпропетровської областей.

Загалом наукова новизна роботи підтверджує високий рівень її актуальності та внесок у розвиток кримінологічної науки й практики правоохоронної діяльності в Україні.

Повнота викладу положень дисертації в роботах, опублікованих авторкою. Ключові наукові положення, висновки та пропозиції, отримані в ході дисертаційного дослідження, знайшли відображення у чотирьох статтях, опублікованих у фахових юридичних виданнях України, а також в одній публікації у зарубіжному науковому журналі, що відповідає тематиці

дисертації. Крім того, результати апробації викладено в десяти публікаціях, а додатковий зміст дослідження — у трьох окремих наукових роботах.

Обсяг та зміст публікацій повністю узгоджуються з вимогами, встановленими Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1112 від 17 жовтня 2012 року, що підтверджує належний рівень наукової підготовки авторки. Усі розділи дисертації знайшли повне відображення в оприлюднених працях, які включено до основного тексту дисертації та зазначено у списку використаних джерел.

Відсутність порушення академічної доброчесності. У дисертаційному дослідженні Язан Н. С. не виявлено фактів привласнення чужих ідей, результатів чи висловлювань без відповідного посилання на авторів. Рецензентом не зафіксовано порушень академічної доброчесності. Текстові збіги, виявлені за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення, мають належне цитування із вказівкою на першоджерела, які включено до списку використаних джерел.

Відсутність конфлікту інтересів. Офіційний рецензент не має реального або потенційного конфлікту інтересів із дисертанткою Язан Н. С. чи її науковим керівником. Під час підготовки висновку рецензент дотримувався принципів неупередженості, об'єктивності та академічної доброчесності, що гарантує незалежність оцінювання змісту та якості дисертаційної роботи.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК. Дисертаційна робота Наталії Сергіївни Язан на тему: «Теоретико-прикладні засади кримінологічної діяльності підрозділів ювенальної превенції: особливості реалізації повноважень під час воєнного конфлікту» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, присвяченим актуальній проблематиці сучасної кримінології. У роботі повно й аргументовано розкрито суть поставлених завдань, а результати дослідження відзначаються науковою достовірністю, належним теоретичним обґрунтуванням та практичною значущістю.

За змістом, структурою, глибиною опрацювання матеріалу та рівнем оформлення дисертація повністю відповідає вимогам, визначеним Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради (затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44).

Авторка цілком обґрунтовано заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 – Право.

Офіційний рецензент:

**кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедра права
гуманітарно-правового факультету
Національного аерокосмічний університет
«Харківський авіаційний інститут»**

Михайло ФІАЛКА